

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Ἀρχιμ. Καλλίστου Μηλιαρά, Οἱ Ἅγιοι Τόποι ἐν Παλαιστίνῃ καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶν δίκαια τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τόμ. Β'. Ἐν Ἱεροσολύμοις, (Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Νέας Σιών») 1933, σ. ιβ+901.

Ὀγκωδέστερος τοῦ πρώτου τόμου (ἴδε «Θεολογία», ΣΤ' 1928, σ. 185) ὁ δεύτερος οὗτος τόμος, τῆς ὑπὸ τοῦ ἀρχιμ. Καλλίστου Μηλιαρά φιλοπονηθείσης ἱστορίας τῶν Ἁγίων Τόπων, τῆς αὐτῆς καὶ μείζονος ἔτι σπουδαιότητος, συμπληροῖ τὸ ὅλον μνημειώδες ἀληθῶς ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον ἐχρειάζεται ἀνεξάντλητος ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονή, καὶ βαθεῖα τοῦ ζητήματος γνῶσις.

Ἀκολουθῶν τὸ αὐτὸ σύστημα καὶ τὴν αὐτὴν ὑγιᾶ μέθοδον τῆς ἐρεῦνης καὶ ἐκθέσεως τῶν λεπτομερειῶν τῆς ἱστορίας τῶν Προσκυνημάτων, συνεχίζει αὐτὴν ἐν τῷ Β' τόμῳ ὁ σ. διαπραγματευόμενος τὴν ἐπὶ τουρκοκρατίας τῆς Παλαιστίνης ἐποχὴν, κυρίως κατὰ τὴν χρονικὴν περιόδον 1517—1897 ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατακτῆσεως τῆς Παλαιστίνης μέχρι τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Γερασίμου (†9 Φεβρουαρίου 1897). Οὕτω δ' ἐν τῇ α' τοῦ Β' τόμου ἡ δὲ τῆς συνεχείας τοῦ Α' κεφαλαίου παραγράφῳ ἐξετάζει τὴν ἱστορίαν τοῦ ζητήματος ἐπὶ τῶν Πατριαρχῶν Γερανοῦ, Θεοφάνους καὶ Νεκταρίου κατὰ τὸν ἰσ' καὶ ιζ' αἰῶνα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κατοχυροῦνται μὲν τὰ δικαιώματα τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος ἐπὶ τῶν Ἁγίων Τόπων διὰ σουλτανικοῦ φερμανίου τοῦ κατακτητοῦ τῆς Παλαιστίνης Σελήμ, ἐνισχύεται δὲ ἡ θέσις αὐτῆς καὶ ἐν γένει ἡ θέσις τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τοῖς ἁγίοις Τόποις. Ἄλλ' ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρξαντο οἱ ἀγῶνες κατὰ τῶν λατίνων μοναχῶν, ὀπισθεν τῶν ὁποίων ἦσαν αἱ μεγάλοι Δυτικαὶ Δυνάμεις, πέλουσαι τὴν Υ. Πύλιν. Ἐπρωτοστάται δὲ ἡ Γαλλία, ἥτις διὰ τῆς ἐν ΚΗόλει Πρεσβείας κατώρθωσε πρὸς καιρὸν ν' ἀποσπάσῃ τὰ Προσκυνήματα παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ τῷ 1634 κατώρθωσαν οὗτοι, ἐπὶ Πατριάρχου Θεοφάνους, διὰ σουλτανικοῦ φερμανίου ν' ἀνακτήσωσι τὰ Προσκυνήματα. Ἐφέτος δὲ συμπύπτει ἡ τρίτη ἑκατονταετηρὶς τοῦ μεγάλου ἐκείνου γεγονότος. Μετὰ τὸν Θεοφάνη ὁ Πατριάρχης Παΐσιος διεξήγαγεν ἀγῶνας πρὸς τοὺς Ἀρμενίους, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων καὶ ἀνεκδιηγῆτους κακώσεις ὑπέστη ὁ ἡρωϊκὸς ἐκεῖνος Πατριάρχης, ἀλλ' ἡ θέσις τῶν πραγμάτων δὲν μεταβλήθη.

Λίαν δικαίως ὁ σ. ἀφιέρωσε τὸ ἐφεξῆς ἴδιον κεφάλαιον εἰς τὸν Πατριάρχην Δοσίθεον, λεπτομερῶς διεξελθὼν τὴν καθόλου αὐτοῦ δρασιν ὑπὲρ τῶν Προσκυνημάτων καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ κεντρικὸν σημεῖον τῶν σχετικῶν ἀγῶνων τοῦ μεγαλοπράγμονος ἐκείνου Πατριάρχου ἀποτελεῖ ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1689 νέα ἀπώλεια τῶν Προσκυνημάτων. Ὁ κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμος τῶν συνησπισμένων Δυνάμεων Αὐστρίας, Ἑνετίας καὶ Πολωνίας καὶ ἡ ἀπειλὴ τῆς Γαλλίας ὅτι ἔμελλε νὰ προστεθῇ πρὸς αὐτάς, συνετέλεσαν εἰς τὴν κατ' Ἀφρίδιον

τοῦ 1689 ἔκδοσιν σουλτανικοῦ φερμανίου παρὰ τοῦ Σουλτῆμάν β' δι' οὗ τὰ Προσκυνημῆματα παρεχωροῦντο εἰς τοὺς Φράγκους. Ὁ Δοσίθεος μάρτην ἠγωνίσθη νὰ διορθώσῃ τὸ κακὸν τοῦτο. Κατῶρθωσε μόνον νὰ συγκρατήσῃ τὴν Ἀδελφότητα ἥτις ἐκινδύνευσε νὰ διαλυθῇ. Ἀπέτυχε καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ μεγάλου Πατριάρχου ὅπως ἐνδιαφεροθῇ ἡ Ρωσία ὑπὲρ τῆς ἀποδόσεως τῶν Προσκυνημάτων εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Ἐφεξῆς ἐκτίθεται ἡ δρᾶσις τῶν Πατριαρχῶν Χρυσάνθου καὶ Μελετίου ὑπὲρ τῶν Ἁγίων Τόπων, ἐφ' ὧν βελτιοῦται πως ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἐν αὐτοῖς. Ἐπὶ Χρυσάνθου οἱ Ἕλληνες μετέχουσι τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, ἐπέρχεται δὲ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων συμφωνία. Ἐνισχύεται δὲ ὡσαύτως ἔσωτερικῶς ἡ Ἀδελφότης ἢ Ἀγιοταφικὴ.

Ἐπὶ Πατριάρχου Παρθενίου ἡ Ἀδελφότης ἀνακτᾷ τὰ Προσκυνημῆματα, διὰ σουλτανικοῦ φερμανίου τοῦ Ὄσμάν γ' ἐν ἔτει 1757, καὶ ἀποκαθίσταται πάλιν ἐν αὐτοῖς ὡς κυρία, ταυτοχρόνως δὲ διαρρυθμίζεται καὶ ὁ ἔσωτερικὸς αὐτῆς βίος. Ἀλλὰ τῷ 1808 ἐδέησε νὰ διεξαγάγῃ τεράστιον ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ πυρποληθέντος Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως Ἡ μετὰ τὸν ἀγῶνα ἐκείνον, οὕτινος συμμετέσχεν ὁλόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, συντελεσθεῖσα ἀνοικοδομησις τοῦ Ναοῦ δικαίως ἐχαρκτηρίσθη ὑπὸ τῶν ξένων ὡς «θαῦμα τῆς πίστεως τῶν Ἑλλήνων». Ἀλλ' ἐδέησε ν' ἀναλάβῃ ἡ Ἀδελφότης ἰεούς πάλιν ἀγῶνας κατὰ τῶν ἑτεροδόξων Λατίνων καὶ Ἀρμενίων πρὸς συγκράτησιν τῶν Προσκυνημάτων, εἰς τὴν ἔκθεσιν δὲ τῶν ἀγῶνων τούτων ἀφιερῶι ὁ σ. τὸ β' κεφάλαιον. Οἱ ἀγῶνες ἀπήτησαν μεγίστας καὶ ἀνυπολογίστους δαπάνας ἕνεκα τῶν ὁποίων ἡ Ἀδελφότης ἐβαρύνθη ὑπὸ δυσβαστάκτων χρεῶν. Πρὸς ἀπάλειψιν δὲ αὐτῶν, διὰ συνδρομῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, κατ' ἐξοχὴν εἰργάσθη ὁ Πατριάρχης Ἀνθιμος, ὅστις ταυτοχρόνως ἐστήριξε τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἐπὶ τῶν Ἁγίων Προσκυνημάτων ὅτε οἱ Ἀρμένιοι ἰδίως ἐζήτησαν νὰ ἐπισκευάσωσιν αὐτὰ παθόντα ἐκ σεισμοῦ τοῦ 1834 Οἱ ἡμέτεροι κατώρθωσαν νὰ ἐπισκευάσωσιν αὐτὰ.

Ἐν τῷ ιδ' κεφαλαίῳ ὁ σ. ἀφηγεῖται τὰ ἐπὶ Πατριάρχου Κυρίλλου β' γεγονότα ε' ἀναφερόμενα εἰς τὰ Προσκυνημῆματα καὶ εἰς ἄλλα ζητήματα, κέντρον τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος καὶ ἡ ἐν τῷ συνεδρίῳ τῶν Παρισίων (1856) κύρωσις τοῦ Προσκυνηματικοῦ καθεστώτος. Παρνεύει δὲ ὁ σ. πλείστα ἑτερα γεγονότα σχετικὰ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κύριλλον, ἐν οἷς καὶ τὸ Μοναστηριακὸν λεγόμενον ζήτημα, τὸ ἀναγόμενον εἰς τὰ ἐν Ρουμανίᾳ καὶ ἄλλαχοῦ κτήματα τοῦ Παναγίου Τάφου.

Εἰς τρία ἐφεξῆς κεφάλαια ἐκτίθενται τὰ μετὰ τὴν συνεπείᾳ τοῦ Βουλγαρικοῦ σχίσματος ἐκθρόνισιν τοῦ Κυρίλλου β' ἐπακολουθήσαντα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἱεροσολύμων γεγονότα ἐπὶ τῶν Πατριαρχῶν Προκοπίου, Ἱεροθέου, Νικοδήμου καὶ Γερασίμου, εἰς ὃν καταλήγει, ὡς εἶπομεν, ἡ μακρὰ αὕτη καὶ λεπτομερεστάτη ἔκθεσις τῆς ἱστορίας τῶν Ἁγίων Τόπων.

Ὁ δοχμ. Κάλλιστος τὴν ἀληθῆ ταύτην ἐποκοίαν τῶν Ἁγίων Τόπων κατακλείει διὰ συμπρασμάτος γενικοῦ, διὰ πίνακος κυρίων ὀνομάτων καὶ διὰ πλουσίας βιβλιογραφίας, ἣν εἶχεν ὑπ' ὄψει ἐν τῇ συντάξει τοῦ πολυτίμου τούτου ἔργου. Κύριον χαρακτηριστικὸν τούτου γνώρισμα εἶναι ἡ ἀντικειμενικότης. Ὁ συγγραφεὺς ζωηρότατα μὲν ὡς ἀγιοταφίτης ἐνδιαφέρεται ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐπὶ τῶν Ἁγίων Τόπων, ἀλλ' ἤρεμος καὶ ἀπαθὴς πάντοτε ἐν τῇ ἐρεύγῃ τῆς ἀληθείας ἀναζητεῖ τὰ πραγματικὰ γεγονότα καὶ ταῦτα ἀπὸ πίσσης πλευρᾶς ἐπὶ τῇ βᾶσει δαφυλῶν μαρτυριῶν διαφωτίζει. Ἡ ἐκθεσίς του ἀποβαίνει δραματικὴ ἐκεῖ ὅπου τὰ γεγονότα δραματικὴν ἔχουσι τὴν ἐξέλιξιν, ἀλλὰ κυριαρχεῖ ἐν αὐτῇ ὁ ἤρεμος καὶ γλυκὺς τόνος περικοσμούμενος ὑπὸ τῆς ἀβιάστου καὶ ἀφελοῦς ἐκθέσεως, τοῦ καθαροῦ καὶ ἀνεπιτηδέτου ὕφους. Ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἄξιος θεσμῶν συγχαρητηρίων, δυνηθεὶς νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸν μέγαν τούτον ἄθλον. Εἰς τὰς χιλίας τετρακοσίας σελίδας τῶν δύο τόμων παραλαμβάνει ἡ μακρὰ ἱστορία τῶν Ἁγίων Τόπων. Πρὸς συμπλήρωσιν αὐτῆς λείπει αὐτῇ ἡ ἐκθεσίς τῶν ἐπὶ Πατριάρχου Λαμιανοῦ συμβάντων, καθ' ἃ ἐτέθη τέρμα καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης τουρκικὴν κυριαρχίαν. Ταύτην δὲ διεδέχθη ἡ Ἀγγλικὴ κυριαρχία, σεβασθεῖσα τὸ διὰ τῆς προηγηθείσης μακρᾶς ἱστορίας διαμορφωθὲν καθεστῶς.

† Ο ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

L. Mariés, Études préliminaire à l' édition de Diodore de Tarse sur le Psaumes, Paris 1933.

Ἀφιερωμένη ἡ πραγματεία αὕτη εἰς τὸν διαπρεπῆ θεολόγον Jules Lebreton, διδάσκαλον τοῦ συγγράφαντος αὐτήν, Καθηγητοῦ τοῦ Καθολικοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Παρισίων κ. L. Mariés, σκοπεῖ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς παραδόσεως τοῦ κεμένου τοῦ Ὑπομνήματος τῆς εἰς τοὺς Ψαλμοὺς Ἑρμηνείας τοῦ Διοδώρου Ταρσοῦ. Ἀποδεικνύει δὲ ὅτι τὸ κείμενον τοῦτο ὑφίσταται ἐν τῷ συνόλω αὐτοῦ ἐν πέντε κώδικεσιν, ὧν τρεῖς μέχρι τοῦδε ἦσαν γνωστοί. Περιγράφονται οἱ πέντε οὗτοι κώδικες ὡς καὶ τὰ διάφορα παρ' ἄλλοις συγγραφεῦσιν ἐγκατεσπαρμένα τοῦ Διοδώρου ἀποσπάσματα εἴτε ὀλόκληρα εἴτε διὰ μεταβιβάσεως ὑπὸ ἄλλων συγγραφέων διασωθέντα

Ἐν δευτέρῳ μέρει τῆς πραγματείας ἐκτίθεται ὁ Διοδοριανὸς χαρακτὴρ τοῦ ὑπομνήματος εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, ὡς τοῦτο διὰ τῆς ἀνωτέρω φιλολογικῆς διεσώθη παραδόσεως καὶ ἐρμηνεύονται οἱ ὅροι οὗς μεταχειρίζεται ὁ Διοδῶρος, «ὑπόθεσις», «θεωρία», «ἱστορία», «ἐρμηνεία» καὶ ἄλλα, κατὰ τὰς ἐρμηνευτικὰς ἀρχὰς τῆς Σχολῆς τῆς Ἀντιοχείας, ἐφεξῆς ἀναγράφονται οἱ αἰρετικοὶ ὧν μνεῖα γίνεται ἐν τῷ ὑπομνήματι, ἡ λειτουργικὴ χρῆσις τῶν Ψαλμῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀντιοχείας, καὶ παρίστανται αἱ μεταξὺ τοῦ Ὑπομνήματος εἰς τοὺς Ψαλμοὺς καὶ τῶν ἄλλων ἐρμηνευτικῶν ἔργων ὁμοιότητες, ἐκ πάντων δὲ τούτων ἀποδεικνύεται ὅτι ὄντως τὸ ὑπόμνημα ἀνήκει εἰς τὸν Διοδῶρον.

Ὁμολογουμένως ὁ καθηγητὴς L. Mariés κατέστησε τὴν ἀνωτέρω

ἀναγραφομένην πραγματείαν αὐτοῦ ἀξίαν πολλοῦ λόγου καὶ πάσης προσοχῆς οὐ μόνον διὰ τοὺς θεολόγους, πατρολόγους καὶ ἐρμηνευτὰς ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς φιλολόγους. Ἐν τέλει δὲ αὐτῆς παρατίθεται λεπτομερῆς πίναξ τῶν 150 ψαλμῶν οὓς χαρακτηρίζει ὁ Διόδωρος, προσδιορίζων τὸ θέμα καὶ τὴν ὑπόθεσιν καὶ ὧν ἐρμηνεύει τὸ κύρια σημεῖα.

X.

P. Sébastien Guichardan, *Le Problème de la simplicité divine en Orient et en Occident aux XIV et XV siècles* : Gregoire Palamas, Duns Scot, Georges Scholarios, Lyon 1933.

Ὁ Αὐγουστινιανὸς μοναχὸς Σεβαστιανὸς Guichardan ὑπέβαλε τὴν ἀνωτέρω πραγματείαν ἐπὶ διδακτορίᾳ εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ καθολικοῦ Πανεπιστημίου Λυῶν, ἀναγομένην εἰς τὴν συγκριτικὴν Θεολογίαν. Ἐξετάζει ἐν αὐτῇ τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἀπλότητος ὡς ἰδιότητος τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ὡς τοῦτο ἐξετέθη ἐν τῇ Ἐκκλησιᾷ καὶ ἐν τῇ Ἀύσει κατὰ τὸν ἰδ' καὶ ιε' αἰῶνα ὑπὸ τῶν ἐλλήνων καὶ τῶν δυτικῶν θεολόγων. Πρὸς τοῦτο δ' ἐξελέξατο τοὺς τρεῖς μᾶλλον ὑπερέχοντας θεολόγους τὸν Δούνε Σκῶτον, τὸν Γρηγόριον Παλαμᾶν καὶ τὸν Γεννάδιον Σχολάριον.

Ὁ σ. κατέχων πάσας τὰς πηγὰς καὶ πᾶσαν τὴν σχετικὴν πρὸς τὸ θέμα φιλολογίαν, ἐξετάζει αὐτὸ μετὰ τρία εἰσαγωγικὰ κεφάλαια ἐν τρισὶ μέρεσι ἀφιερωμένας εἰς τὸν Παλαμᾶν, τὸν Δούνε Σκῶτον καὶ τὸν Γεννάδιον Σχολάριον. Καθορίσας τὴν ἔννοιαν τοῦ ζητήματος παρὰ λατίνοις καὶ ἔλλησιν, ἐξετάζει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς ἡσυχαστικὰς ἔριδας (1334-1351), ὧν παρέχει σύντομον ἀφήγησιν. Ὁ Παλαμᾶς παρεδέχετο τὴν θεότητα φύσιν, ἀπλήν, ἀσύνθετον, ἀκτιστον, ἀόρατον, ἀπερινόητον, ἀλλὰ διέκρινε τῆς οὐσίας τὴν ἐνέργειαν ἢ μᾶλλον τὰς ἐνεργείας καὶ ἐκείνην μὲν ἐδέχετο ἀμέθεκτον, ταύτας δὲ μεθεκτάς. Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Παλαμᾶ, ὁ Βαρθολαῖμ καὶ ὁ Ἀκίνδυνος, διέκρινον τὴν θείαν οὐσίαν τῶν τούτης ἐνεργειῶν μόνον κατ' ἐπίνοιαν. Διότι ἄλλως ἐνόμιζον ὅτι ὁ Θεὸς δύναται νὰ παρασταθῇ ὡς σύνθετος. Τοῦτο ἦτο οὐκ ὀρθόν, διότι κατὰ τὸν Παλαμᾶν ἄλλος ἐστὶν ὁ τῆς οὐσίας λόγος καὶ ἄλλος ὁ τῆς ἐνεργείας, ὧν δὲ ὁ λόγος ἕτερος καὶ ἡ φύσις τούτων διάφορος. Ἡ θεία οὐσία μένει καθ' ἑαυτὴν ἀπλή καὶ ἀμέθεκτος, ἀλλ' ἢ ἐξ αὐτῆς ἐκλάμπουσα ἐνέργεια καὶ χάρις εἶναι μεθεκτῆ.

Ὁ Δούνε Σκῶτος ἐπανῆλθεν εἰς τὰς ἀντιλήψεις τῶν ἀντιπάλων τοῦ Παλαμᾶ, διδάξας δὲ ὅτι μόνον κατ' ἐπίνοιαν διακρίνονται αἱ ἐνεργεῖαι τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ, διότι αὐτὴ εἶναι ἀπλή καὶ ἀσύνθετος.

Ὁ Γεννάδιος Σχολάριος ἐγίνωσκε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Θωμᾶ Ἀκυῖνάτου καὶ τοῦ Δούνε Σκῶτου, ὡς ἀποδεικνύει ὁ π. Guichardan, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐρεῦνης αὐτοῦ μένει ἀναντιρροητὸν τὸ γεγονός ὅτι ὁ Σχολάριος προσεγγίζει μᾶλλον πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παλαμᾶ. Κατὰ τὸ συμπέρασμα τῆς διδασκαλίης αὐτοῦ ὁ Σχολάριος παρεδέχετο ὅτι

ἐκάστη τῶν θείων ἐνεργειῶν, αἵτινες διὰ τῶν οἰκείων δηλοῦνται ὀνομάτων, πρᾶγμα ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ, πρᾶγμα ὅμως οὐχὶ ὡς ἡ οὐσία ἢ ἡ ὑπόστασις, ἀλλὰ κατὰ λεπτοτέραν τοῦ πράγματος ἔννοιαν. Ἐὰν λοιπὸν ἐκάστη τῶν θείων ἐνεργειῶν πρᾶγμα τί ἐστὶν ἐν ἐνὶ καὶ ἀπλουσιᾷ πρᾶγματι τῇ θείᾳ οὐσίᾳ, ἕτερος δὲ ἐκάστης λόγος ὁ τὸ τί ἦν εἶναι δηλῶν, εὐλόγως ἄρα καὶ τῷ πράγματι διακρίνονται ἀλλήλων, καὶ οὐκ ἀλλήλων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς θείας οὐσίας αὐτῆς, τοῦ κοινοῦ μὲν αὐταῖς, ἀπλουσιᾶτος δὲ μετ' αὐτῶν χρήματος, ἔργῳ τε καὶ εἰδικῶς, ταῦτόν δ' εἰπεῖν τῷ τί ἐστὶ διακρίνονται, οὐδ' ἐκ τῆς ἡμῶν ἐπινοίας μόνης ἐστὶν αὐτοῖς τὸ διακρίνεσθαι, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐμπράκτου καὶ διωρισμένης ἀληθείας, ἢ τοῖς ὀνόμασι τούτων ἀνταποκρίνεται ἐν Θεῷ.

Προφανῶς ὁ Γεννάδιος Σχολάριος, συμφώνως τῷ Γρηγορίῳ Παλαμᾷ ἐδέχετο τὴν πραγματικὴν διάκρισιν μεταξὺ τῆς θείας οὐσίας καὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς, διάκρισιν «εἰδικήν». Ἡ θεία οὐσία, χωρὶς να εἶναι ἢ αὐτὴ πρὸς τὰς ἐνεργείας αὐτῆς, οὐδαμῶς παύει, οὐκ ἔστι, οὐσα ἀπλή, ἀπλουσιᾶτη καὶ ἀσύνθετος. Ἄλλ' ὡς ἀποδεικνύει ὁ π. Guichardan ὁ Σχολάριος τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ πρὸς παράστασιν τῆς εἰδικῆς διακρίσεως ἀρύεται παρὰ τοῦ Δούνης Σκώτου, οὗτινος τὴν διδασκαλίαν καλῶς ἐγίνωσκε, ὡς καὶ τὴν τοῦ Θωμᾶ Ἀκουινάτου. Ἀλλὰ κυρίως ἐδανείσθη παρὰ τοῦ Δούνης Σκώτου τὸν διαλεκτικὸν τρόπον τῆς ἐκθέσεως, οὕτως ὥστε ἐσκέπτετο μὲν κατὰ τὸν Παλαμᾶν ἀλλ' ἐξεφράζετο κατὰ τὸν Δούνης Σκώτον, πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ φρονήματος αὐτοῦ. Ἐναντίον δὲ τῶν Ἀντιπαλαμιτῶν, οἵτινες ἐστηρίζοντο ἐπὶ τοῦ λατίνου θεολόγου Θωμᾶ Ἀκουινάτου, προέβαλεν ἕτερον λατίνον θεολόγον τὸν Δούνης Σκώτον.

Τοιοῦτο τὸ περιεχόμενον τῆς πραγματείας ταύτης, ἐν ἣ τὸ πρῶτον ἐξετάζεται συγκριτικῶς σοβαρώτατον θεολογικὸν ζήτημα καὶ τὸ πρῶτον ἐκτίθεται ἰδίως τοῦ Γενναδίου Σχολαρίου ἢ περὶ αὐτοῦ διδασκαλία Αὐτὴ δὲ κατέχει τὸ κέντρον τῆς ὅλης πραγματείας. X.

Acta Conciliorum Oecumenicorum. Iussu atque mandato Societatis scientiorum Argentoratensis edidit Eduardus Schwartz. Tomus alter : Concilium universale Chalcedonense. Vol. I : Acta graeca. Pars I : Epistularum collectiones. Actio prima. Berolini et Lipsiae, Walter de Cruyter & Co, 1933 (XVII+196 S. 4°) M. 48.

Ὅπωςδήποτε βρωδέως, ἀλλὰ μετὰ τῆς διακρινούσης τὸν πολυμαθέστατον φιλόλογον ἐκδότην κριτικότητος καὶ καλαισθησίας συνεχίζεται ἡ ἀνωτέρω ἔκδοσις. Οὕτω πρὸ μικροῦ ἐξεδόθη τὸ πρῶτον μέρος τῶν ἑλληνικῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Καὶ ἡ ἔκδοσις αὕτη ὡς ὅλη ἡ σπουδαιότητα ἐκδοτικῆς ἐργασίας τοῦ κ. Schwartz στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀκριβεστάτης γνώσεως τῶν πηγῶν καὶ τῆς μετ' ἰδιαιτέρας ἐπιμελείας ἐξετάσεως καὶ χρησιμοποιοῦσεως τῶν χειρογράφων. Ἡ ἔκδοσις ἔχει κυρίως ὡς βάσιν δύο χειρογρᾶφα : cod. Venet. 555 s. 11 (=M) καὶ cod. Vindob. hist. gr. 27

s. 12 (=B). Τὰ δύο τούτα χειρόγραφα περιέχουσι τὰ πρακτικά τῆς Συνόδου καὶ τὰς παλαιόθεν μετ' αὐτῶν συνδεδεμένας ἐπιστολικὰς συλλογὰς. Μέρη τῶν πρακτικῶν καὶ τῶν ἐπιστολικῶν συλλογῶν περιέχονται ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς Κανονικῆς Συλλογῆς τῶν ΙΔ' τίτλων (Collectio XIV titulorum) ὡς ἐλίση: in cod. Paris 415 s. 13 καὶ Sinai 1690 s. 13. Ἐπίσης χειρόγραφα ἀρχαίας λατινικῆς μεταφράσεως καὶ συριακῆς ἐπιτομῆς ἐκ τῶν πρακτικῶν χρησιμοποιοῦνται. Ὁ κ. Schwartz ἐν τῇ νέῃ ταύτῃ ἐκδόσει τῶν πρακτικῶν τῆς Συνόδου ταύτης ὀρίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν συνεδριῶν τῆς κατὰ τὸ βραχὺ διάστημα ἀπὸ 8 Ὀκτωβρίου μέχρι 1ης Νοεμβρίου 451 εἰς δέκα ἐπτὰ. Τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος περιέχει τὰς συζητήσεις κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν καὶ ἱκανὸν ἀριθμὸν ἐγγράφων ἐκ τοῦ πρὸ τῆς Συνόδου χρόνου, τὰ ὁποῖα ὅμως ἀμεσώτατα σχετίζονται πρὸς αὐτήν. Αἱ λοιπαὶ δέκα ἔξι συνεδρίαὶ καὶ ἔκτενης συλλογῆς ἐπιστολῶν θὰ ἀποτελέσωσι τὸ περιεχόμενον τοῦ Β' μέρους. Διεξοδικώτατα πραγματεύεται ἐν τῇ εἰσαγωγῇ περὶ δύο σπουδαιότατων ἐπιστολικῶν συλλογῶν ἀναφερομένων εἰς μὴ χρόν πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου διάστημα. Ζητεῖ νὰ καθορίσῃ τὰ τῆς γενέσεως καὶ τῆς μεταξύ των σχέσεως, νὰ ὀρίσῃ τὸν συλλογέα καὶ τὴν πρόθεσίν του, καταλήγει δὲ εἰς ὠρισμένα συμπεράσματα. Εἰς τὴν περίφημον δογματικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πάπα Λέοντος πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως Φλαβιανόν, τῆς ὁποίας ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις παρατίθεται εἰς τὸ τέλος τῆς πρώτης συλλογῆς ἀφιερώνει ὁ ἐκδότης ὅλως ἰδιαίτερον ἔρευναν. Ἀναμφιβόλως ἡ ἐκδοσις αὕτη παρουσιάζει τόσῳ πολλὰ πλεονεκτήματα, ὥστε νὰ ὑπερέχη τῶν προηγουμένων τῆς.

I. Δ. ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ

B u r g e l, E w e l d : Der lebendige Christus. Die theologische Deutung der Auferstehung und Erhöhung Christi. (Tübinger Studien zur systematischen Theologie unter Mitwirkung von Er. Hamchen Herausgegeben von Karl Heim und G. Wehrung Heft 2). Stuttgart 1933, Kohlhammer (XVI+289 S. gr. 8) RM. 9.

Καὶ ἡ παροῦσα ἀξιολογητὰ ἐργασία ἀντιποκρίνεται πρὸς τὴν σημερινὴν θέσιν τῆς Θεολογίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ συμβολαὶ εἰς τὸ χριστολογικὸν πρόβλημα θεωροῦνται τόσῳ ἀπαραίτητοι. Τὸ ἔργον διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ Θεολογικοῖστορικὸν καὶ τὸ Συστηματικόν. Εἰς τὰ δύο πρῶτα μέρη ὁ συγγραφεὺς περιορίζεται εἰς τὸ νὰ διαγράψῃ κεντρικὰ σημεῖα πρὸς τὴν συστηματικὴν ἐπεξεργασίαν. Περιεκτικώτατα τονίζεται ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ἡ ἐσωτερικὴ ἐνότης τῆς μαρτυρίας τῆς Κ. Δ. περὶ τοῦ ἀεὶ ζῶντος Χριστοῦ, ὡς αὕτη παρὰ τῷ Παύλῳ, τῷ Ἰωάννῃ καὶ τῇ πρώτῃ Χριστιανικῇ Κοινότητι ἐμφανίζεται. "Ἄν καὶ ὁ σ. δὲν καθορίζει σαφῆ θέσιν εἰς τὸν σημερινὸν ἀγῶνα, ἵνα δεῖξῃ. διὸ ὁ Ἰησοῦς πράγματι εἶναι ὁ καθήμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο ἡ ἐπίγειος ζωὴ καὶ ὁ θάνατός του κατευθύνοντο, ὅμως θεμελιοῖ τὴν πίστιν ἐπὶ

τὴν Ἀνάστασιν του. Ἐν τῷ δευτέρῳ Θεολογικοῖστορικῷ μέρει καταδεικνύει τὰς ὑπηρεσίας τῶν Βιβλικῶν Beck, Kähler, Schlatter καὶ Ottinger πρὸς τὴν κατανόησιν τῆς διδασκαλίας περὶ τοῦ ἀνυψωθέντος Χριστοῦ. Σημιοῖ ἐκ τῆς Θεολογίας τοῦ Schleirmacher καὶ τῶν Ritsels τὰς γραμμάς, τὰς ὀδηγοῦσας ἐπὶ τὴν πίστιν πρὸς αὐτόν, ἵνα καταδειχθῇ, ὅτι οὐχὶ ἀπλοῦς ἠθικολογισμὸς ἀπαιτεῖ νὰ ἐννοηθῇ ἡ μαρτυρία περὶ τοῦ ἀνυψωθέντος ἐν συναφείᾳ πρὸς τὸν ἱστορικὸν Χριστόν, ἀλλ' ὅτι ἡ μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνία τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἡ προϋπόθεσις τῆς ἀνυψώσεως αὐτοῦ (Διὰ αὐτὸν ὁ Θεὸς ὑπερέψωσεν κλπ. Φιλ. 2,9) καὶ τῆς πίστεως πρὸς ταύτην. Εἰς τὸ τρίτον συστηματικὸν μέρος ὁ σ., ὅστις πολλὴν καὶ βαθεῖαν παρουσιάζει οικειότητα πρὸς τὴν σύγχρονον θεολογικὴν καὶ φιλοσοφικὴν βιβλιογραφίαν, ἐπιλαμβάνεται τῆς ἐξετάσεως τῶν συστηματικῶν κυρίως προβλημάτων τοῦ παρόντος, ἵνα δείξῃ, ὅτι ταῦτα ἀπὸ τῆς πίστεως πρὸς τὸν ζῶντα Χριστόν πραγματευόμενα, εὐρίσκονται ἐν τῇ ὁδῷ, ἣτις ὀδηγεῖ εἰς τὴν ὁρμὴν αὐτῶν λύσιν Ἀναμφιβόλως τὸ πόνημα τοῦτο παρὰ τὴν διαφαινομένην ἔκδηλον πρόθεσιν τοῦ συγγραφέως, ὅπως ἀποφεύγῃ νὰ θλιγῇ σχετικὰ ζητήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἠδύνατο νὰ ὁμιλήσῃ καὶ τὴν ἐν τισὶ σημείοις χωροῦσαν ἀντιθετικότητα, ἔχον ὡς κυρίαν τάσιν τὴν ιδέαν, ὅτι ἡ Θεολογία ἀποτελεῖ τὸ μαρτύριον τοῦ ζῶντος Χριστοῦ (Ἐγὼ ζῶ Ἰω. 14,19), δικαίως θεωρεῖται ἄξιον πολλῆς προσοχῆς.

I. Δ. ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ

A l t h a u s Paul, (Professor in Erlangen). Die Letzten Dinge Entwurf einer christlichen Eschatologie. (Studien des Apologetischen Seminars, herausgegeben und Auftrag des Vorstandes von Carl Stauge, Göttingen, 9 Heft). Vierte, neubearbeitete Auflage. Gütersloh 1933, Bertelsmann (XII+353 s. gr. 8) RM. 12.

Ἡ εἰς διάστημα ὀλίγων ἐτῶν πραγματοποιηθεῖσα ἤδη τετάρτη ἔκδοσις τοῦ ἔργου τούτου τοῦ σπουδαιοτάτην. κατέχωτος θέσιν ἐν τῇ Προτεσταντικῇ Θεολογικῇ Ἐπιστήμῃ συστηματικοῦ θεολόγου τακτικοῦ καθηγητοῦ ἐν τῷ Ἐρλάγγῃ Πανεπιστημίῳ κ. P. Althaus μαρτυρεῖ τὴν ἰδιαιτέραν ἀξίαν αὐτοῦ. Ἀναμφιβόλως εἰς ἐποχὰς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς χριστιανικῆς σκέψεως, ὡς ἡ παρούσα τῆς μεταπολεμικῆς χριστιανισμῆς, ἰδιαιτέραν πάντοτε ἐφοκίμωσαν τὴν προσοχὴν τὰ ἐσχατολογικὰ προβλήματα. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ἐν ἐκ τῶν πολλῶν, τὰ ὁποῖα ὑπὸ Καθολικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον ἐξεδόθησαν. Ἡ χριστιανικὴ ἔλπις, ἣτις, ὡς προσφύεσταιτα προοιμιάζεται ὁ σ., δὲν εἶναι θεωρία τις, ἀλλ' ὑπόθεσις τοῦ ὅλου ἀνθρώπου, πάντοτε εἰς ἱστορικὰς περιόδους τῆς ἀνθρωπότητος, κατὰ τὰς ὁποίας αὐτὴ ἀποκρίνεται ἐν τῇ πεζότητι τῆς ἀνευπνευματικῶν μετεωρισμῶν καὶ ψυχικῶν ἀνατάσεων ζωῆς τς καὶ ματαίως ἀναμένει λύτρωσιν ἐκ τῶν θεοποιουμένων δαιμονικῶν εἰδώλων τῆς, ὑπὸ οἰανδήποτε μορφῆν. καὶ ἂν ἐκδέχεται ταῦτα, καθίστάται ἐσωτερικῶς διαισθητικώτερα καὶ περὶ ἀτόμοις καὶ παρὰ λαοῖς. Τὸ παρὸν ἔργον ἐχόμενον τῆς αἰσθητῆς ἐπιστημονικῆς μορφῆς δὲν λησμονεῖ καὶ τὸν μὴ ἐπιστήμονα, ὅστις ἐν αὐτῷ δύναται

νά εὔρη ἀποσιφηνισμένην ἀπάντησιν ἐπὶ τῶν βασιανιστικῶν ἐρωτηματικῶν του. Δύναται δέ τις μετὰ βασιμότητος νά εἴπῃ, ὅτι, ἂν καὶ ὁ συγγραφεὺς ἀναχωρῇ ἀπὸ τῶν ἀπόψεων τῆς ὁμολογίας του, ὅμως ἡ γενικότης τῶν ἐξεταζομένων καὶ διγομένων θεμάτων ἐπιτρέπει νά τύχη καὶ τῆς ἡμετέρας προσοχῆς. Τὸ βιβλίον ἐπὶ τῇ πρώτῃ ἐμφανίσει του ἐκίνησε πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ καὶ προεκάλεσε πολλὰς ἀντιρρήσεις, αἵτινες ἐσυνεχίζονται καὶ κατὰ τὰς ἐπομένας ἐκδόσεις, ὡς ἐκ τούτου δὲ ὁ συγγραφεὺς παρεκινήθη νά ἐπεκταθῇ εἰς ὄρισμένα βασιικά ζητήματα καὶ ἐπέτυχε νά παρουσιάσῃ τὴν ἐκδοσὶν ταύτην ἐξ ὁλοκλήρου ἐπεξεργασμένην λαβὼν ὑπ' ὄψιν πολλὰς ἐπικρίσεις, αἵτινες ἀπὸ προτεσταντικῆς πάντοτε πλευρᾶς ἐγένοντο. Ὁ σ. ἀναγνωρίζων τὰς σοβαρωτάτας δυσκολίας, τὰς ὁποίας παρέχει ἡ ἐξέτασις τῶν ἐσχατολογικῶν προβλημάτων καὶ εὐρίσκων, ὅτι ἡ ἀπὸ βιβλικῆς μόνον ἀπόψεως διαπραγματεύσις δὲν δύναται νά εἶναι ἱκανοποιητικῆ, προσπαθεῖ νά ἐπιτύχῃ καθαρῶς θεολογικὴν συστηματοποίησιν, ἥτις τὴν Χριστολογικὴν πραγματικότητα ἐν τῇ παρουσίᾳ πρὸς πίστιν εἰς Θεὸν—Χριστὸν δυνάμει τῆς θείης ὡς βάσιν. Οὕτω δὲ χαρακτηρίζει τὸ ὅλον σύγγραμμα συστηματικῆ μορφῆ με δικηούσας κεντρικωτάτας τῆς Κ. Δ. ἰδέας. Τοῦ βιβλίου τούτου, τὸ ὁποῖον ἀπλήστως ἀναγινώσκειται, ἐπιθυμοῦμεν νά παράσχωμεν λεπτομερῆ ἀνάλυσιν ἴσως δὲ καὶ νά ἀποδόσωμεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὄρισμένα τμήματα ἀπολογητικοῦ χαρακτήρος ἐστερημένα οἰασδήποτε δογματικῆς χροιάς, τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπε νά ἀναγνωσθῶσιν ἴδια παρὰ τῶν ἀσχολουμένων παρ' ἡμῖν μετὰ τὴν ὑψηλοτάτην τοῦ ἱεροῦ Ἀμβωνος διακονίαν. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἐπιφυλασσόμεθα εἰς προσεχῆς μέλλον καὶ δὴ ἀπὸ καταλληλοτέρων πρὸς τὸν προαναφερθέντα σκοπὸν στηλῶν.

I. Δ. ΦΡΑΓΚΟΥΑΝΗΣ

Κ. Γ. Μπέλλου, Τύχαι καὶ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, Paris 1933.—Σκοπὸς τῆς ἀρίστης ταύτης πραγματείας εἶναι ὅπως καταδείξῃ ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐνεφανίσθη εἰς τὴν ἱστορίαν μέχρι σήμερον διατηρεῖ ἀμεταπιάτως καὶ ἀδιαλείπτως τὸν πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν αὐτοῦ βίον εἰς ὃν ὀφείλεται ἡ ὑπαρξίς, ἡ δύναμις, ἡ δόξα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἡ τῆς Εὐρώπης ἀνάνηψις. Τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπιδιώκει ὁ συγγραφεὺς διὰ τῆς φιλοσοφικῆς ἐρεῦνης τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ παρελθόντι καὶ διὰ σχετικῶν παρατηρήσεων τῆς παρουσίας αὐτοῦ καταστάσεως καὶ τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ συγχρόνου βίου αὐτοῦ. Δι' ὕψους ἐνθουσιώδους ἀναπαριστᾷ τὰς ἐξεχούσας καὶ κυρίας γραμμάς τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ζητεῖ νά προσαρμόσῃ πρὸς αὐτὰς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι πορεία αὐτοῦ. Ἀπειθύνεται δὲ ἰδίως πρὸς τὴν ἑλληνικὴν νεολαίαν, εἰς ἣν ζητεῖ νά ἐμπνεύσῃ τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ ἰδεώδη τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ κ. Μπέλλος εἶναι ἄξιος θερωμῶν συγχαρητηρίων διὰ τὸ ἔργον του τοῦτο, ὅπερ ὑπομνήσκει ἐν πολλοῖς τὰς Βυζαντινὰς Μελέτας τοῦ μακαρίτου Ζαμπέλιου, κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἐκθέσεως τῶν γεγονότων καὶ τῆς φιλοσοφικῆς αὐτῶν ἐπισκοπήσεως. Ὁ κ. Μπέλλος ζητῶν κυρίως νά διδάξῃ καὶ

καὶ φρονηματίση τὴν ἑλληνικὴν νεολαίαν, ἀπευθύνεται πρὸς ὁλόκληρον τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν διὰ τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ συγγράματος καὶ προσπαθεῖ νὰ συγκρατήσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῶν τυχόν ἐν τῷ συγχρόνῳ βίῳ παρατηρουμένων ἀποκλίσεων πρὸς τὰ ξένα καὶ ὀθνεῖα νὰ ἐπαναφέρῃ δὲ αὐτὴν πρὸς τὰ ἱερά καὶ ὅσια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀνασκοπῶν τὸ παρελθὸν ποιεῖται μνηστὴν δαιμιλεστάτην τῆς Ἐκκλησίας. Φράσεις τινες ὡς λ. χ. ἐν σελ. 97 ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀρσίου καὶ ἄλλων αἰρετικῶν δὲν εἶναι ἐπιτυχεῖς, ἀλλ' ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ συγγραφέως ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μέγας καὶ τῆς δράσεως αὐτῆς ἐν τῷ παρελθόντι ὡς καὶ τῆς ἀποστολῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἀκριβῆς καὶ ὀρθή.

X

Νικολάου Ἐδαγγελίδου, Μητροπολίτου Ἐρμουπόλεως Αἰγύπτου, Ἡ Θεία Λειτουργία εἰς 48 πρακτικὰς Ὀμιλίαις, Ἀλεξάνδρεια 1933. Εἰς 48 μετὰ διδακτικῶν πάντοτε συμπερασμάτων ἐκτίθεται ἅπασα ἡ Λειτουργικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Αἱ 16 πρῶται ὀμιλίαι ἀφιερῶνται εἰς τὰ περὶ Θείας Λειτουργίας γενικῶς, περὶ ἱερῶν ναῶν, εἰκόπων, ἀμφίων καὶ λοιπῶν Αἱ ἔφεξεῖς δέκα (17—27) εἰς τὰ κατὰ τὴν Θείαν Λειτουργίαν. Εἰς τὴν Ἐρμηνείαν τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ἀφιερῶνται ἔνδεκα ὀμιλίαι (27—37) ὅκτῳ ὀμιλίαι εἰς τὰ Μυστήρια (38—45) καὶ αἱ τρεῖς τελευταῖαι εἰς τὰς ἱερὰς Ἀκολουθίας τοῦ μικροῦ καὶ μεγάλου Ἀγιασμοῦ, τῆς Παρακλήσεως καὶ τῆς κηδείας. Τὸ ἔργον εἶναι πολλοῦ λόγου ἄξιον καὶ ὡς ἀνάγνωσμα διὰ τὰς εὐσεβεῖς οἰκογενεῖας καὶ ὡς βοήθημα διὰ τοὺς ἱεροκήρυκας.

Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου, τακτικοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, Ἡ Βιβλικὴ καὶ ἱστορικοδογματικὴ βάσις τῆς κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἐξ ἐπόψεως Ὀρθοδόξου, Ἐν Ἀθήναις 1933. Ἡ πραγματεία αὕτη οὐσα ἀπόσπασμα καὶ ἐπεξεργασία τῆς μελέτης τοῦ σ. «Ἡ κοινωνικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας» Ἀθ. 1925—ἀνεγνώσθη ἐν τῇ ἐν Βουκουρεστίῳ συσκέψει τῆς Βαλκανικῆς ομάδος τῆς ὀργανώσεως τοῦ Πρακτικοῦ Χριστιανισμοῦ (Life and Work), ἀποτελεῖ δὲ ἀρίστην καὶ πλήρη πραγματείαν ἐπι τοῦ θεματός περὶ τοῦ πῶς διδάσκεται ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ πῶς ἐξεδηλώθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας ἡ κοινωνικὴ καὶ ἠθικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Π. Δημοπούλου Γυμνασιάρχου, Ὁ δημόσιος καὶ ἰδιωτικὸς βίος τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων, Ἀθήναι 1933.

Βασιλείου Βέλλα, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Θεσηκεῖται προσωπικότητες τῆς Π. Διαθήκης. Τεῦχος Α. Μωῦσης, Σαμουήλ, Νάθαν καὶ Ἀχιᾶ, Ἡλίας, Ἀμώς, Ὡσέ Ἐν Ἀθήναις 1934 Ἀναδοκασευσθεῖσα ἐκ τῆς «Ἀναπλάσεως» ἡ πραγματεία αὕτη ἐξεικονίζει ζωηρῶς τὰς μεγάλας μορφὰς τῶν ἀνωτέρω ἐξεχόντων ἱερῶν ἀνδρῶν τῆς Π. Διαθήκης καὶ μεγάλων προσωπικότητων, ἀναπαρίσσει τὴν δράσιν αὐτῶν καὶ καθορίζει τὴν θέσιν, ἣν ἔκα-

στος αὐτῶν κατέλαβεν ἐν τῇ ἱερᾷ ἱστορίᾳ τῆς Π. Διαθήκης. Ἡ ἔκθεσις στηρίζεται μὲν ἐπὶ ἐπιστημονικῆς βάσεως ἀλλὰ φέρει καὶ λαϊκὸν χαρακτήρα, ἀποσκοποῦσα εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ μᾶλλον προσιτοῦς εἰς τὸν λαὸν τοὺς ἐξέχοντας ἄνδρας τοῦ Ἰσραήλ.

Μανουὴλ Ἴω Γεδεῶν Μεγάλου Χαρτοφύλακος καὶ Χρονογράφου τῆς Μ. Ἐκκλησίας, Ὑπομνηματογράφου τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, Ἀπομνημονεύματα Χρονογράφου 1800—1813, Ἐν Ἀθήναις 1932.

Τοῦ αὐτοῦ: **Μνεῖα τῶν πρὸ ἐμοῦ 1800—1863—1913. Μέρος α' τοῦ βιβλίου, Ἐν Ἀθήναις 1934.**

Ἀμφότερα τὰ νέα ταῦτα συγγράματα τοῦ Μ. Χαρτοφύλακος καὶ Χρονογράφου τῆς Μ. Ἐκκλησίας κ. Μ. Γεδεῶν ἀποτελοῦσι νέα πολύτιμα ἀποκτῆματα τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς ἱστοριογραφίας. Μετὰ καταπληκτικῆς δυνάμεως μνήμης δυνηθεὶς νὰ συγκεράσῃ τὰ γεγονότα ὁλοκλήρου αἰῶνος, ἔξ ὧσων ἀνέγνω ἢ εἶδε ἢ ἤκουσε, παρέχει ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἀνωτέρων βιβλίων πληροφορίας περὶ τῶν 8 ἑλληνικῶν ἡμερῶν ἐκδιδομένων ἐν ΚΠόλει κατὰ τὴν ζ' δεκαετηρίδα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἀφηγεῖται τὴν ἱστορίαν ἐκάστης αὐτῶν καὶ τῶν συντακτῶν αὐτῆς. Εἰδικὸν ποιεῖται λόγον περὶ τῆς «λιβελλογραφίας» τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἐφεξῆς ὁμιλεῖ περὶ Σχολείων καὶ Διδασκάλων, περὶ ἐκδόσεως βιβλίων, περὶ τῆς παρὰ τοῦ Πατριαρχείου ἐποπτείας τῆς ἐκπαίδευσως, περὶ βιβλιοπωλῶν, περὶ τῆς καθόλου ἐπιστημονικῆς κινήσεως, περὶ λεσχῶν καὶ ἀναγνωστηρίων, περὶ ἐκπαιδευτικῶν καὶ κοινωνικῶν σωματείων. Εἰς τὸ γ' μέρος τῆς συγγραφῆς ποιεῖται λόγον περὶ τῶν κληρικῶν τοῦ Πατριαρχείου ΚΠόλεως, περὶ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείας συμβάντων καὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ σχίσματος καὶ περὶ πλείστων ἐτέρων ζητημάτων, οἷον περὶ τιτουλαρίων ἐπισκόπων, περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν ναῶν καὶ ἄλλων. Δι' ὀλίγων λέξεων χαρακτηρίζονται πρόσωπα καὶ πράγματα παρατίθεται δὲ πληθὺς εἰκόνων, δι' ὧν πολυτιμότερον καθίσταται τὸ ἔργον.

Τούτου συνέχειαν ἀποτελεῖ τὸ β' βιβλίον, ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ τῶν πρὸ τοῦ συγγραφέως Χαρτοφυλάκων, εἶτα δὲ περὶ αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως κ. Μανουὴλ Γεδεῶν, ὅστις ἀφηγοῦμενος τὰ καθ' ἑαυτὸν συμπληροῖ τὸ ἀνωτέρω πρῶτον σύγγραμμα, ὁμιλεῖ δὲ καὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ὅπερ ἐπεσκέφθη καὶ περὶ τῶν ἐν ΚΠόλει Μετοχιῶν. Δυστυχῶς διακόπτεται ἀποτόμως ἡ ἀφήγησις, διότι τὸ βιβλίον θὰ διανεμηθῇ τμηματικῶς.

Εἶναι τόσον πολυτιμον τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, ὥστε δεόν νὰ τύχη ὁ κ. Μ. Γεδεῶν πάσης οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως πρὸς ἔκδοσιν τοῦ ὅλου ἔργου.

X.

H. J u n k e r, Die biblische Urgeschichte in ihrer Bedeutung als Grundlage der alttestamentl. Offenbarung. Bonn. 1932

(σ. 58).—'Εν τῇ ἐνδιαφερούσῃ ἀπὸ θεολογικῆς τε καὶ παιδαγωγικῆς ἐπόψεως πραγματεία αὕτη, ἣτις προήλθεν ἐκ σεραῶς διαλέξεων τοῦ συγγραφέως πρὸς καθηγητὰς τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ἐν Βόννῃ, ἀσχολεῖται οὗτος περὶ τὸ πάντοτε φλέγον ζήτημα τῆς σημασίας τῶν 11 πρώτων κεφαλαίων τῆς Γενέσεως (Urgeschichte), ὡς βάσεως τῆς ἀποκαλύψεως τῆς Π. Διαθήκης, ἣτις τοσοῦτους πολεμίους ἔχει σήμερον ἐν Γερμανίᾳ. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν (4—9), ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ προβλήματος, μάλιστα ἀπὸ ἐκπαιδευτικῆς ἐπόψεως, ὁ συγγραφεὺς, ὅστις τυγχάνει ἄν ἐκ τῶν φιλελευθέρων ὡρμηλοκαθολικῶν θεολόγων, ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐννοίας τῆς θεοπνευστίας, ἣτις καὶ κατ' αὐτόν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τελενταίων παπικῶν ἐγκυκλίων, οὐδαμῶς δύναται νὰ περιορισθῇ εἰς τὰς δόγματικὰς καὶ ἠθικὰς ἀληθείας, εἴτα δ' εἰσέρχεται εἰς τὴν σύντομον ἐξέτασιν τῶν ἐπὶ μέρους προβλημάτων τῆς παλαιολογικῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου τῆς ἐν τῇ Γένεσει (α'—ια') περιεχομένης (χρονολογικῶν αὐτῆς σχήμα, διήκουσα ἐννοια, γενεαλογικοὶ πίνακες, υἱοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων, κατακλυσμός, ἐξήμερος, δημιουργία Ἀδάμ καὶ Εὕας, παρὰδεισος καὶ προπάτορ, ἁμαρτία, πυργοποιία Βαβέλ), ὑποστηρίζων τὴν ὑπὸ τῶν Hummelauer, Lagrange κ. ἄ. διατυπωθεῖσαν γνώμην· ὅτι δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ ἱστορίας ὑπὸ τὴν σημερινὴν τῆς λέξεως ἐννοίαν, ἀλλὰ περὶ «ἰδανικῆς ἱστορίας» καὶ προσπαθῶν νὰ συμβιβάσῃ τὴν γνώμην ταύτην πρὸς τὰς σχετικὰς παπικὰς ἐγκυκλίους καὶ τὰς ἀποφάσεις τῆς βιβλικῆς ἐπιτροπείας τοῦ Βατικανοῦ.

Π. I. M.

Zeitschrift für die Alttestam. Wissenschaft.—'Εξεδόθη τὸ 3 καὶ 4 τεῦχος τοῦ ἔτους 1933 τοῦ περιοδικοῦ τούτου περιέχον πραγματείας τῶν W. Zimmerli περὶ τῆς ὑφῆς τῆς σοφίας τῆς Παλ Διαθ. W. Irwin περὶ τῆς α' ὁμιλίας τοῦ Βαλδάδ (Βίβλος Ἰώβ), H. Birkeland περὶ τῆς ἐνόητος τοῦ 27 ψαλμοῦ, R. Preuss περὶ θείας κρίσεως παρὰ τῶν παλαιῶ Ἰσραήλ, A. Schulz περὶ Ἐδέμ, ἐπισκόπησιν τοῦ περιεχομένου διαφόρων περιοδικῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν ἐπιστήμην τῆς Π. Δ., χρονικά, μικρὰς ἐπιστημονικὰς ἀνακοινώσεις κλπ.

Π. I. M.

Zeitschrift für die Neutest. Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche herausg. von H. Lietzmann und W. Eltester.—'Εξεδόθη τὸ 4 τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ τούτου περιέχον πραγματείας τῶν C. Schmidt περὶ τοῦ χειρογράφου εὐαγγελίου τῆς συλλογῆς τοῦ Ἀγγλοῦ Chester Beatty, E. Bickermann περὶ τῆς ἰουδαϊκῆς ἐορταστικῆς ἐπιστολῆς τῆς Β' Μακαβ. α' 7—9, L. Brun περὶ τοῦ ἀγγέλου καὶ τοῦ ἰδρωτός ὡς θρόμβων αἵματος τοῦ Λουκᾶ κβ' 43. 44, Th. Herrmann μονοφυσικὰ, σημειώματα τοῦ H. Lietzmann καὶ ἐπισκόπησιν τῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν ἐπιστήμην τῆς Κ. Διαθ. περιοδικῶν.

Π. I. M.